

da so nekateri soudeleženci v tem zračnem vojskovanju še vedno živi in da so uspeli od njih v zadnjem trenutku izvedeti nekatere koristne podatke, ki so dopolnili druge vire. Naj mi bo dovoljeno, da tu tudi sam »pristavim svoj piskerček« in po pogovoru s še živečim »najznamenitejšim slovenskim letalskim izvidnikom« (oznaka Sandija Sitarja), avstro-ogrskim poročnikom ter kasnejšim jezuitom (in našim dolgoletnim družinskim prijateljem) Venčeslavom Vrtovcem, dopolnim podatek iz podnapisa k spodnji fotografiji na strani 297 ter predstavim »neidentificiranega vojnega tovariša« na sliki kot Vrtovčevega strica, učitelja Alojza Črnigoja, med drugim kasnejšega šolskega upravitelja v Štorah pri Celju.

Sitarjevo knjigo dopolnjujejo časovni pregled vzporedno predstavljenih razvojnih stopenj letalstva v svetovnem ter slovenskem merilu, abecedno urejene kratke biografije slovenskih letalskih pionirjev ter nekaterih njihovih sodobnikov drugih narodnosti, povzetka knjige v srbohrvaščini in angleščini ter imensko kazalo.

Iz opomb k posameznim poglavjem in k biografijam lahko ugotovimo, kaj vse je moral avtor proučiti, da je pripravil svoj temeljiti in dragoceni prikaz začetnega obdobja slovenskega letalstva, ki ga lahko brez sramu primerjamo s podobnimi koraki veliko večjih, bogatejših in neodvisnih narodov ter držav. Najboljši dokaz, kako kvalitetna je knjiga in kako smo jo potrebovali, je poleg Kajuhove nagrade prav dejstvo, da je že takorekoč pošla.

Kot so nam tuja mnoga imena, ki jih srečamo v Sitarjevi knjigi, tako nam ne zveni posebno znano ime inženirja Hermana Potočnika. Toliko bolj pa je bilo znano slavnemu raketnemu strokovnjaku Wernherju von Braunu, ki je leta 1966 v: astro-navtski enciklopediji zanj napisal, da »sodi nedvomno med vesoljske pionirje, ki so prispevali k uresničenju vesoljskega programa levji delež«, o njegovi knjigi Problem vožnje po vesolju pa, da je bila učbenik njemu ter drugim graditeljem vesoljskih vozil.

Omenjeno temeljno Potočnikovo delo je izšlo leta 1929 v nemščini z naslovom Das Problem der Befahrung des Weltraums v Berlinu, in to v letu avtorjeve smrti. Potočnik, ki je bil po očetu Slovenec iz okolice Slovenj Gradca, po materini strani pa češkega rodu, je služboval kot oficir v avstro-ogrski vojski, se boril med drugim na soški fronti, diplomiral kot upokojen stotnik leta 1925 na Dunaju na Tehniški visoki šoli za elektrotehniko in strojništvo ter leta 1929 umrl za jetiko, star 37 let.

Ta naš »pobegli« rojak je v za astronautiko še daljnem letu 1929 načrtoval stvari, ki jih še danes nismo uresničili, npr. velike vesoljske postaje z umetno težnostjo, in zamisli, ki so danes že povsem vsakdanji del našega življenja, kot so to geostacionarni komunikacijski sateliti. Naravnost osupljiva je njegova zamisel vesoljskega raketoplana, ki vzleeta kot raketa in se spušča na zemljo kot letalo, zamisel torej, ki so jo uresničili Američani v svojem »vesoljskem čolničku« (kljub tragičnemu koncu Challengerja je ta sistem trenutno edini delujoči druge generacije vesoljskih plovil in kot tak kvalitetno krepak korak naprej od sicer preizkušenih in nekoliko zanesljivejših »raket za enkratno uporabo«).

Nedvomno gre vse priznanje Slovenski Matici, da je oskrbela prevod dela, ki ga je Potočnik objavil pod psevdonimom Hermann Noordung, upokojeni stotnik in diplomirani inženir. Delo je prevedel Peter Srakar, spremno besedo z izčrpnim prikazom Potočnikovega življenja in dela pa je oskrbel eden njegovih naših najboljših poznavalcev, že večkrat omenjeni Sandi Sitar. Sitar se ni zadovoljil samo s tem, pač pa je ob njem predstavil še nekatere naše pionirje na področju raketne in vesoljske tehnike, med njimi prijatelja bratov Rusjanov, pirotehnik Ferdinanda Makuca, ki je svoje raziskave raketnega pogona pred prvo svetovno vojno plačal z življenjem, ter tako dopolnil svoj prikaz naših pionirjev letalstva iz zgoraj omenjene knjige.

Ob življenjski poti Hermana Potočnika si človek kliče v spomin vse tiste pripadnike našega naroda, ki so si iskali ali pa si še vedno iščejo pot v tujino in tam dosegajo svoj znanstveni vrh. V preteklosti so pri nas na take ljudi gledali pogosto z nezaupanjem in jim često odrekali priznanje za njihove dosežke. Morda je tudi to razlog, da smo, vsaj kar se širše javnosti tiče, po skoraj petdesetih letih ponovno odkrili Hermana Potočnika.

Andrej Vovko

Argo. Informativno glasilo za muzejsko dejavnost. Narodni muzej v Ljubljani; Društvo muzealcev Slovenije; Skupnost muzejev Slovenije: Ljubljana, I (1962) — XXV (1986).

Petindvajsetletnica izhajanja muzejskega glasila Argo je vsekakor obletnica, ki zasluži omembo. Hkrati nam petindvajset izdanih številk omogoča vpogled v problematiko, s katero se glasilo ukvarja, in oceno prehojene poti. Naslov Argo se navezuje

na časopis, ki ga je ob tedanjem Deželnem muzeju v Ljubljani izdajal Alfonz Müller na prehodu iz 19. v 20. stoletje (Argo, Zeitschrift für krainische Landeskunde I 1892 — X 1903) in je imel strokoven pa tudi informativen značaj. Novi Argo s podnaslovom Informativno glasilo za arheologijo, zgodovino umetnosti in muzeologijo, ki ga je Narodni muzej začel kot svoje glasilo izdajati leta 1962, je obsegal področja strok, ki so bile v muzeju zastopane. Objavljeno gradivo je bilo v letih 1962 do 1967 razdeljeno v tri sektorje. V Knjižni polici so bila zbrana poročila o inozemski literaturi s področij, ki jih glasilo zajema. V Bibliografiji je bila objavljena kar se popolna in v nekem smislu »uradna« bibliografija jugoslovanskega strokovnega tiska s povzetki v tujih jezikih. V rubriki Razgledi in vesti so avtorji obveščali o domačih in tujih kongresih, simpozijih in sestankih, o življenju strokovnih društev, o raznih novih muzejskih načrtih in realizacijah, o delu na terenu in o problematiki, ki je s tem v zvezi. Med prispevki bi posebej opozorila na razpravo Branka Reispa, Oris zgodovinskega pomena in razvoja in pomena knjižnice Narodnega muzeja v Ljubljani (Argo III, št. 1, 1964) in na oris stanja in načrtov Mestnega muzeja Piran, Muzeja Kamnik, Dolenjskega muzeja v Novem mestu in Posavskega muzeja v Brežicah (III, št. I, 1964).

V letu 1968 je dr. Jože Kastelic, takratni ravnatelj Narodnega muzeja in glavni urednik Arga v uvodni besedi pojasnil odločitev o spremenjeni obliki Arga. Zapisal je, da je Narodni muzej v dolgem času svojega razvoja, od ustanovnega sklepa deželnih stanov leta 1821, redno podajal letna poročila, tiskal pa jih je le malokdaj. »Kakor je obstajal nedorečen problem slovenskega nacionalnega muzeja vse do danes, tako so ostajale nekatere važne naloge v rednem življenju odprte in med njimi redno letno poročilo, podano vseh slovenski javnosti, ni med zadnjimi.« (VII, št. 1, str. 5). Zato se je uredništvo odločilo, da prvič po letu 1927, ko je dr. Josip Mal objavil letno poročilo Narodnega muzeja (Josip Mal, Muzejska kronika, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo, 7/8, 1926/1927, str. 20—30), objavi svoje poslovno poročilo. Tako je Argo objavil letna poročila Narodnega muzeja za leta 1967, 1968 in 1969, ki jih je redigiral Branko Reisp. V poročilih je zajeto poslovno poročilo, popularizacija muzeja, publikacije, notranje strokovno delo, znanstveno-raziskovalno in publicistično delo, kulturno-prosvetno delo arheološkega, kulturnozgodovinskega in numizmatičnega oddelka, oddelka za konzervacijo in knjižnice.

V letu 1970 (mesto odgovornega urednika je prevzel novi ravnatelj Narodnega muzeja dr. Peter Petru) je Argo začel posebno pozornost posvečati poročilom in ocenam razstav v slovenskih muzejih. V tem letu je Narodni muzej odprl svoje novo razstavišče Arkade in s tem pridobil možnost, da na svojih razstavah pokaže gradivo iz depojev in posreduje slovenski javnosti čimveč gostujočih razstav slovenskih in jugoslovanskih muzejev in razstav evropskega kulturnega izročila.

V letu 1971 je bila ob stopetdesetletnici Narodnega muzeja (1821—1971) posebna številka — »zlati Argo« (X, št. 1, 1971) posvečena Narodnemu muzeju. Dr. Peter Petru je v prispevku Misli ob stopetdesetletnici Narodnega muzeja orisal predzgodovino nastanka muzeja, opozoril na nekatere starejše zbirke, ustanovitev domovinskega muzeja za Kranjsko in ovrednotil njegovo delovanje v teku 150 let. Ob tem je opozoril, da je še vedno neuresničena zamisel o stalni muzejski razstavi zgodovine slovenskega naroda in njegovega etničnega ozemlja. Sodelavci Narodnega muzeja so v svojih prispevkih predstavili delovanje posameznih oddelkov: dr. Stane Gabrovec, Stopetdeset let arheologije v Narodnem muzeju; Branko Reisp, Stopetdeset let knjižnice Narodnega muzeja v Ljubljani; Hanka Štular, Iz dejavnosti kulturnozgodovinskega oddelka; Nada Sedlar, Kratek oris konservatorske službe v Narodnem muzeju; Grozdana Kozak, Občasne razstave v Narodnem muzeju po letu 1945. Slavnostno številko Arga je zaokrožil izbor fotografij dragocenosti iz zbirke Narodnega muzeja.

Z desetim letnikom, z letom 1971, je postal Argo hkrati tudi glasilo leta 1970 ustanovljene Skupnosti muzejev Slovenije oziroma glasilo vseh slovenskih muzejev. V letu 1971 je izšla tematska številka, posvečena delovanju Prirodoslovnega muzeja Slovenije v letih 1821—1971. V naslednjih številkah se je ustalil koncept revije z rubrikami: razprave in razstave, knjižna polica, Valvasorjeve nagrade (podeljujejo se kot posebna priznanja za dosežke v muzejstvu), srečanja, z željo, da bi vsi pomembnejši dogodki v slovenskih muzejih našli mesto na straneh Arga. Med razpravami naj omenim pregledne članke: dr. Sergej Vrišer, 70 let mariborskega muzejstva in Študij muzeologije in konservatorstva na ljubljanski univerzi (XII, št. 3—4, 1972). Vesna Bučić, Društva muzealcev Slovenije od leta 1839 do 1977 (XV—XVI—XVII, 1976, 1977, 1978). V isti številki sta objavljena tudi članka: Miroslav Pahor, Pomorski muzej Sergej Mašera v Piranu (Spomini, dokumenti, razvojna koncepcija) in Vlasta Koren, Zbirke Pokrajinskega muzeja v Murski Soboti in njihov razvoj.

Leta 1981 je Društvo muzealcev Slovenije priredilo v Brežicah okroglo mizo, posvečeno razpravi s tematiko Muzeji v sodobni družbi, z željo, da bi preverili me-

todoločka izhodišča muzealstva pri zasnovi moderne predstavitve kulturne dediščine. Referati s posvetovanja so objavljeni v Argu XVIII—XIX (1979—1980) in XX—XXI (1981—1982). Referate številnih predavateljev, ki so s svojim strokovnim deležem prispevali k uspešnosti srečanja, lahko strnemo v ugotovitev, da bo moralo slovensko muzealstvo čimprej rešiti vrsto problemov. Med temi obvezami je v prvi vrsti splet vprašanj, povezanih z nalogami, ki jih muzejem nalaga novi Zakon o varstvu naravne in kulturne dediščine iz leta 1981, reševanje odnosa in povezave med šolami in muzeji. Vse to pa bo mogoče rešiti le s poglobljenim znanstvenim in strokovnim delom na področju strok, ki so v muzejih zastopane, in ob upoštevanju zahtev sodobne muzeologije. Posebej je bilo poudarjeno, da prihodnost pripada tipu zgodovinskega muzeja, osvetlitvi zgodovine v vsej njeni razvejanosti in celovitosti in da je zato treba omogočiti Narodnemu muzeju, da v doglednem času postavi stalno razstavo slovenske zgodovine. Ob stoletnici celjskega Pokrajinskega muzeja je v Argu (XX—XXI, 1981—1982) izšla vrsta prispevkov o delu celjskega muzeja in njegovih zbirkah, ki so jih napisali Vera Kolšek, Peter Petru, Marjan Slabe, Cene Avguštin, Vladimir Slibar.

O novem Zakonu o varstvu naravne in kulturne dediščine so slovenski muzejski delavci razpravljali na strokovnem posvetovanju v Celju (12.—14. 10. 1982). Referati, ki so jih za posvetovanje pripravili dr. Sergej Vrišer (Novi zakon in strokovne, znanstvene in spomeniškovarstvene naloge muzejev), Matija Murko (Nekaj odprtih vprašanj muzejske mreže v Sloveniji) in Stane Mrvič (Problem kategorizacije muzejev v SR Sloveniji), so opozorili na vrsto novosti, ki jih je novi zakon vnesel v delo muzejev.

Slika o razmerah, v katerih delujejo slovenski muzeji, si lahko ustvarimo iz podatkov o muzejskih prostorih, številu in vrsti muzejskih predmetov, dokumentarnega gradiva, zasedenosti delovnih mest, ki jih je na podlagi ankete zbrala in uredila posebna komisija. Članek z naslovom Stanje slovenskih muzejev je napisal dr. Peter Petru (XX—XXI, 1981—1982).

Leta 1983 je ravnatelj Narodnega muzeja, doktor arheoloških znanosti Peter Petru, ki je velik del svojega dela, polnega resnične zavzetosti in ljubezni do stroke, posvetil slovenskemu muzejstvu, nenadoma umrl. Uvodni del Arga (XXII 1983) je posvečen slovesu od njega.

Ob sedemdesetletnici delovanja Pokrajinskega muzeja v Kopru je Salvator Žitko orisal njegov nastanek in razvoj v omenjenem obdobju (XXII, 1983). Oris stanja slovenskih galerij in razstavišč, z istimi podatki kot so bili objavljeni za muzeje, je zbrala in uredila Eva Gspan (XXII, 1983). Naslednja številka (XXIII—XXIV, 1984—1985) je bila posvečena predvsem oceni razstavne dejavnosti v slovenskih muzejih, muzejskemu gradivu, strokovnim posvetovanjem, knjižni polici in Valvasorjevim nagrajencem. Zadnja, XXV. številka (1986) objavlja gradivo s posveta o vzgojno-izobraževalni vlogi muzejev in galerij, ki je bil decembra 1985 v Ljubljani. Kustosi — pedagogi slovenskih muzejev so z vzgojitelji v otroških vrtcih, učitelji in profesorji na osnovnih in srednjih šolah izmenjali izkušnje in opozarjali na probleme, s katerimi se srečujejo pri svojem vzgojnoizobraževalnem delu in preverjali možnosti sodelovanja med muzeji in šolami. Sprejet je bil sklep, da moramo, če hočemo posamezniku privzgojiti zavest do naše naravne in kulturne dediščine, s to vrsto vzgoje začeti že v predšolskih ustanovah in potem z njo sistematično nadaljevati v vseh razredih osnovne in srednje šole ter tudi na višjih stopnjah šolanja. Skupna naloga muzejev in šol je predvsem v tem, da nauče posameznika opazovati, povezovali, sklepati, razumeti in ne nazadnje vrednotiti našo naravno in kulturno dediščino.

Podobno misel bi lahko zapisali tudi o Argu, glasilu Narodnega muzeja, Društva muzealcev Slovenije in Skupnosti muzejev, ki si prav tako prizadeva osvetliti in reševati problematiko varovanja nepremične kulturne in naravne dediščine, ki jo hranijo, proučujejo in razstavljajo slovenski muzeji.

Jasna Horvat

Razprave SAZU: razred za zgodovinske in družbene vede XV.

Petnajsti zvezek Razprav prinaša štiri tehtne umetnostno-zgodovinske študije, ki so vsaka zase dragocen prispevek k slovenski umetnostni in splošni zgodovini obravnavanih obdobj. Emilijan Cevc se je lotil problema predromanskega reliefa iz Hodiš na Koroškem, tega nekoliko skrivnostnega likovnega izdelka, ki je svoje dosedanje raziskovalce vedno spravljal v zadrego. Ali gre tu za germanski ali slovenski izdelek? Ga je ustvarila poganska ali krščanska roka? Kaj sploh predstavlja? Avtor je spoznal, da je ključni problem tega spomenika, ali je upodobljena figura